

Mål C-229/20

Sammanfattning av begäran om förhandsavgörande enligt artikel 98.1 i domstolens rättegångsregler

Datum för ingivande:

29 maj 2020

Domstol som begär förhandsavgörande:

Sofiyski rayonen sad (Bulgarien)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

29 maj 2020

Kärande:

P

Svarande:

”K” EOOD

Saken i målet vid den nationella domstolen

Konsumentkreditavtal där de sammanlagda kreditkostnaderna inte är klart specificerade – Frågan huruvida den sanktion (ogiltigförklaring av avtalet) som föreskrivs enligt nationell lagstiftning i sådana situationer är proportionerlig med beaktande av bestämmelserna i direktiv 2008/48/EG – Ingående av ett särskilt avtal om tillhandahållande av kompletterande tjänster med omedelbart samband med konsumentkreditavtal och möjligheten att ändra eller få anstånd med delbetalningarna – Huruvida ett villkor om ersättning för paketet med tjänster är oskäligt enligt direktiv 93/13/EEG – Frågan vilken typ av kompletterande tjänster som kan anses utgöra del av det huvudsakliga avtalet – Frågan huruvida kostnaderna för sådana kompletterande tjänster ska anses utgöra del av de sammanlagda kreditkostnaderna som enligt direktiv 2008/48/EG ligger till grund för beräkningen av den effektiva räntan.

Syfte med och rättslig grund för begäran om förhandsavgörande

Tolkning på grundval av artikel 267 FEUF, Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG samt rådets direktiv 93/13/EEG i samband med ogiltigförklaring av ett konsumentkreditavtal på grund av oskäligen eller ogiltiga bestämmelser i ett särskilt avtal om tillhandahållande av kompletterande tjänster till den beviljade krediten.

Frågor som har hänskjutits för förhandsavgörande

1. Ska artikel 3 g i direktiv 2008/48/EG tolkas så, att avgifter för kompletterande tjänster som har avtalats i samband med ett konsumentkreditavtal, såsom möjligheten till anstånd och nedsättning av delbetalningarna, utgör en del av den effektiva räntan för krediten?
2. Ska artikel 10.2 g i direktiv 2008/48/EG tolkas så, att felaktiga uppgifter om den effektiva räntan i ett kreditavtal mellan en näringsidkare och en konsument ska likställas med en avsaknad av uppgifter om effektiv ränta i kreditavtalet, vilket innebär att den nationella domstolen är skyldig att tillämpa de rättsföljder som föreskrivs i nationell lagstiftning vid en avsaknad av uppgifter om effektiv ränta i ett konsumentkreditavtal?
3. Ska artikel 22.4 i direktiv 2008/48/EG tolkas så, att en sanktion som föreskrivs i nationell lagstiftning, vilken innebär att konsumentkreditavtalet blir ogiltigt och att enbart det beviljade kapitalbeloppet ska betalas tillbaka, är proportionerlig om den effektiva räntan inte har angetts exakt i konsumentkreditavtalet?
4. Ska artikel 4.1 och 4.2 i direktiv 93/13/EEG tolkas så, att de avgifter för ett paket med kompletterande tjänster som föreskrivs i ett särskilt tilläggsavtal till ett konsumentkreditavtal i egenskap av huvudavtal, ska anses utgöra del av avtalets huvudföremål och således inte kan utgöra föremål för oskälighetsbedömningen?
5. Oberoende av svaret på fråga 3: Ska artikel 3.1 i direktiv 93/13/EEG, jämförd med punkt 1 o i bilagan till det direktivet, tolkas så, att ett villkor i ett avtal om kompletterande tjänster till ett konsumentkreditavtal är oskäligt om konsumenten enligt avtalet har en teoretisk möjlighet att få anstånd med eller ändra sina betalningar, för vilket denne även måste betala avgifter om denna möjlighet inte utnyttjas?

Anförda unionsrättsliga bestämmelser och rättspraxis

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG, särskilt artiklarna 3 g, 4.1, 4.2, 10.2 g och 23.

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal, särskilt artiklarna 3.1, 4.1, 5 och punkt 1 o i bilagan till direktivet.

Dom av den 20 september 2018, EOS KSI Slovensko, C-448/17 (EU:C:2018:745).

Dom av den 9 november 2016, Home Credit Slovakia, C-42/15 (EU:C:2016:842).

Anförda nationella bestämmelser

Zakon za zadalzheniata i dogovorite (lagen om skyldigheter och avtal), särskilt artiklarna 26, 34 och 55.

Zakon za potrebitelskia kredit (konsumentkreditlagen), särskilt artiklarna 10a, 11, 19, 21–24 och 33, samt 1 § i Dopalnitelni razporedbi (tilläggsbestämmelserna) till denna lag.

Zakon za zashtita na potrebitelite (konsumentskyddslagen), särskilt artiklarna 146–148.

Kortfattad redogörelse för de faktiska omständigheterna och förfarandet i målet vid den nationella domstolen

- 1 Den 13 april 2017 ingick P som är bosatt i Sofia (Bulgarien) och finansinstitutet ”K” EOOD som inte är en bank (nedan kallat näringsidkaren) och även det är etablerat i Sofia ett konsumentkreditavtal. Enligt detta avtal beviljades P en kredit på 3 000 leva (BGN) (cirka 1 500 euro) för en period på 24 månader. För denna kredit fastställdes en årlig ränta på 41,17 procent och den effektiva räntan uppgick till 49,89 procent. Parterna avtalade att krediten skulle betalas tillbaka i 24 lika stora månatliga delbetalningar. Den avtalade dagliga räntan uppgick till 0,11 procent. Därigenom uppgick det sammantagna åtagandet för krediten till 4 451,04 BGN (cirka 2 225 euro). Genom att ingå kreditavtalet godkände P näringsidkarens allmänna avtalsvillkor.
- 2 Utöver kreditavtalet ingick parterna ett särskilt avtal om kompletterande tjänster. I detta föreskrivs att P kan utnyttja ett paket med fem kompletterande tjänster. ”1. Prioriterad prövning och utbetalning av konsumentkrediten. 2. Möjlighet att få anstånd med betalningen av ett visst antal delbetalningar. 3. Möjlighet till nedsättning av ett visst antal delbetalningar. 4. Möjlighet att ändra förfallodatumet. 5. Förenklat förfarande för beviljandet av ytterligare lån.”
- 3 Priset för detta paket med kompletterande tjänster uppgick till 3 601,44 BGN (cirka 1 800 euro), fördelat på delbetalningar med samma förfallodatum som delbetalningarna av krediten. Därigenom uppgår det sammanlagda belopp som ska

betalas tillbaka inom ramen för det huvudsakliga kreditavtalet och paketet med kompletterande tjänster 8 052,48 BGN (cirka 4 026 euro).

- 4 De tjänster som valts kan enligt näringsidkarens allmänna avtalsvillkor enbart utnyttjas på vissa villkor. Exempelvis är möjligheten att erhålla anstånd med ett visst antal delbetalningar knuten till vissa skäl, såsom förlust av arbetet eller sjukdom, och anståndet kan bara omfatta upp till fyra delbetalningar. Vidare är det enbart möjligt med en nedsättning av delbetalningarna för upp till fyra delbetalningar enligt avtalet. Vid varje enskilt utnyttjande av nämnda tjänster ska ett skriftligt tilläggsavtal undertecknas.
- 5 Enligt avtalet om kompletterande tjänster utgör detta avtal inte någon förutsättning för att konsumentkreditavtalet ska kunna ingås eller för att krediten ska beviljas på de erbjudna villkoren. Det påpekas uttryckligen att kunden ingår avtalet frivilligt, förstår dess innehåll och genom undertecknandet godtar samtliga villkor.
- 6 Vidare föreskrivs att näringsidkaren enbart tillhandahåller de kompletterande tjänsterna som en möjlighet, medan låntagaren är skyldig att betala för dem oavsett om de utnyttjas eller inte. Ersättningen för tjänsterna förfaller visserligen domdelbart till betalning, men om krediten betalas i vederbörlig ordning beviljas anstånd i enlighet med de månatliga delbetalningarna.
- 7 P utnyttjade de kompletterande tjänsterna i paketet två gånger. Den första gången begärde han anstånd med två månatliga delbetalningar enligt avtalet. I detta sammanhang undertecknades en bilaga till kreditavtalet genom vilken delbetalningarna för augusti och september 2017 sköts upp. Även betalningen av den sjunde delbetalningen enligt amorteringsplanen sköts upp genom en andra bilaga.
- 8 P har väckt talan vid Sofiyski rayonen sad och gör gällande att flera av bestämmelserna i konsumentkreditavtalet strider mot tvingande lagstiftning eller är oskäligen, vilket innebär att avtalet är ogiltigt.

Parternas huvudargument

- 9 Kärandens huvudsakliga argument är att avtalet är ogiltigt i dess helhet, eftersom flera avtalsbestämmelser strider mot tvingande lagstiftning eller är oskäligen. Därför är näringsidkaren inte rätt att erhålla någon ersättning enligt avtalet. P yrkar att näringsidkaren ska återgälda det som har erhållits (i enlighet med principen i artikel 34 i des Zakon za zadalzheniata i dogovorite, enligt vilken det som har erhållits ska återgäldas om avtalet är ogiltigt, samt principen enligt artikel 23 i Zakon za potrebitelskia kredit, enligt vilken konsumenten om konsumentkreditavtalet är ogiltigt enbart är skyldig att återbetala det belopp som erhållits utan avgifter och ränta). Han kräver att näringsidkaren ska återbetala det överskjutande belopp som han felaktigt har betalat, eftersom avtalet är ogiltigt.

- 10 P framhåller att kreditavtalet enligt kreditgivarens allmänna avtalsvillkor automatiskt upphör vid dröjsmål med betalningen i över 30 dagar. I strid med detta villkor föreskrivs dessutom att kredittagaren vid ett sådant dröjsmål med betalningen är skyldig att erlägga alla delbetalningar enligt avtalet fullt ut. P gör därför gällande att avtalsvillkoren inte tillåter att han vid finansiella svårigheter befrias från den särskilt betungande skyldigheten att betala paketet med kompletterande tjänster, vilket utgör ett av skälen för att avtalet ska anses ogiltigt.
- 11 Vidare gör han gällande att de villkor som reglerar betalningen av paketet med kompletterande tjänster är oskäliga, eftersom han är skyldig att betala för en ”tjänst” som har i själva verket eventuellt aldrig kommer att utnyttjas. Han påpekar att när det inte ens föreligger någon automatisk möjlighet till anstånd eller nedsättning av delbetalningarna vid förvärvandet av paketet med kompletterande tjänster, utan att varje nyttjande kräver kreditgivarens godkännande. P gör därför gällande att han betalar för tjänster som han inte erhåller, vilket utgör ett typiskt oskäligt villkor i den mening som avses i punkt 1 o i bilagan till direktiv 93/13/EEG.
- 12 I det sakkunnigutlåtande som inhämtats i förevarande mål slås fast att den effektiva räntan uppgår till 49,89 procent om den enbart beräknas på skyldigheterna enligt huvudavtalet om krediten. Om priset för paketet med kompletterande tjänster emellertid inkluderas i beräkningsformeln för den effektiva räntan stiger den till 216,05 procent.
- 13 I detta avseende framhåller P att det vid den tidpunkt som kreditavtalet ingicks var förbjudet enligt lag att den effektiva räntan inom ramen för kreditavtalet var mer än fem gånger högre än den lagstadgade räntan på 10 procent per år för perioden för återbetalningen av krediten, vilket innebär att den maximala effektiva räntan uppgår till 50 procent. Enligt artikel 19.5 i den bulgariska konsumentkreditlagen är avtalsvillkor som överskrider detta tröskelvärde ogiltiga. Vidare är enligt artikel 2.1 i nämnda lag även samtliga villkor i ett konsumentkreditavtal ogiltiga som har till syfte eller resultat att kringgå kraven i denna lag. Dessutom föreskrivs i den bulgariska konsumentkreditlagen (artikel 22 jämförd med artikel 11.1 punkt 10) att ett konsumentkreditavtal är ogiltigt i vilket inte anges någon effektiv ränta och konsumenten är i så fall enbart skyldig att betala tillbaka det belopp som denne faktiskt har erhållit utan ränta och avgifter.

Kortfattad redogörelse för skälen till begäran om förhandsavgörande

- 14 Inledningsvis finner Sofiyski rayonen sad att frågan uppkommer huruvida ett felaktigt angivande av den effektiva räntan i konsumentkreditavtal ska likställas med en situation där det saknas uppgifter om denna ränta. Nämnda domstol anser att kraven på en klar formulering av villkor i konsumentkreditavtal samt att varje oklarhet ska tolkas till näringsidkarens nackdel (artikel 147 i Zakon za zashtita na potrebitelite jämförd med artikel 24 i Zakon za potrebitelskia kredit) talar för en

sådan slutsats. Genom nämnda bestämmelser har artikel 5 i direktiv 93/13/EEG införlivats i nationell rätt.

- 15 I domen EOS KSI Slovensko (C-448/17) har EU-domstolen fastställt att ett villkor som inte är klart formulerat avseende storleken på den effektiva räntan inte uppfyllde kraven i artikel 4.2 i direktivet om oskäligen villkor i konsumentavtal och att den hänskjutande domstolen således hade rätt att inte tillämpa sådana villkor. I förevarande mål uppkommer frågan huruvida denna princip även är tillämplig om näringsidkaren medvetet lämnar felaktiga uppgifter om den effektiva räntan för att kringgå det förbud mot oskäligen höjningar av den effektiva räntan som föreskrevs i nationell rätt.
- 16 I andra hand frågar Sofiyski rayonen sad huruvida kostnader, såsom kostnaderna för paketet med kompletterande tjänster i förevarande mål, ska inkluderas vid beräkningen av den effektiva räntan i konsumentkreditavtalet. Fastställelsen av den effektiva årsräntan är fullständigt harmoniserad genom artikel 3 g i direktiv 2008/48/EG och EU-domstolen ska således klargöra huruvida beräkningen av den effektiva räntan ska omfatta avgifter för kompletterande tjänster såsom de som parterna har avtalat om i förevarande mål.
- 17 I detta hänseende anser Sofiyski rayonen sad att formeln för beräkning av den effektiva räntan för en kredit i största möjliga utsträckning måste vara förutsebar. Följaktligen ska vissa betalningar som är kopplade till krediten, inbegripet betalningar i samband med amorteringen alltid anses utgöra kostnader från kreditavtalet. Det förhållandet att en kredit kan ingås på mer eller mindre flexibla villkor får inte medföra att det är oklart för konsumenten vad den ytterligare flexibiliteten kostar. Det är lättare för konsumenten att välja mellan olika kreditprodukter om avgifterna för anstånd med eller ändringar av betalningarna, vilka ska erläggas även om dessa rättigheter inte utnyttjas, är medräknade i den effektiva räntan. I annat fall måste konsumenten göra komplicerade matematiska beräkningar för att kunna göra en avvägning mellan risken att behöva anstånd med betalningarna och risken till följd av beslutet att öka betalningarna. Därför anser Sofiyski rayonen sad att kostnaderna för anståndet samt det sätt på vilket krediten amorteras ska inkluderas i metoden för att beräkna den effektiva räntan.
- 18 För att den ansvariga avdelningen vid Sofiyski rayonen sad ska kunna avgöra målet är det i tredje hand av betydelse huruvida de angivna kompletterande tjänsterna ”är obligatoriska för att erhålla krediten” och huruvida ”beviljandet av krediteten följer av tillämpningen” av dessa kompletterande tjänster. EU-domstolen ska vid besvarandet av denna fråga beakta att det i förevarande mål är ostridigt att konsumenten frivilligt har begärt de aktuella kompletterande tjänsterna vid ingåendet av kreditavtalet. Det föreligger inte någon invändning att P har vilseletts vad gäller karaktären av det avtal som har ingåtts. Inte heller påstås det att näringsidkaren inte skulle ha beviljat krediten utan betalningen av dessa kompletterande tjänster. Det ska emellertid beaktas att dessa kompletterande tjänster redan ska betalas vid avtalets ingående, men eventuellt inte kommer att utnyttjas. Vidare ska beaktas att dessa tjänster helt är kopplade till det sätt på

vilket krediten ska amorteras och inte till att konsumenten erhåller andra varor som inte motsvarar det belopp som denne redan har erhållit. Sofiyski rayonen sad anser att det även ska beaktas att dessa tjänster tillhandahålls efter ingåendet av kompletterande skriftliga avtal och att det föreskrivs ett stort antal villkor för att de ska få utnyttjas.

- 19 Det ska vidare bedömas huruvida den sanktion som föreskrivs i nationell rätt i situationer där den effektiva räntan inte anges klart i ett konsumentkreditavtal är proportionerlig. Enligt domen Home Credit Slovakia (C-42/15, punkt 4 i domskälen) kan nationella bestämmelser, i vilka föreskrivs att ett konsumentkreditavtal är ogiltigt på grund av mindre innehållsmässiga fel, utgöra en oproportionerlig sanktion i den mening som avses i artikel 23 i direktiv 2008/48/EG. I förevarande mål ska det genom tolkning klargöras huruvida sambandet med en felaktig uppgift om räntan i ett kreditavtal måste leda till att avtalet saknar rättslig verkan och konsumenten befrias från sin skyldighet att betala ränta och avgifter.
- 20 Sofiyski rayonen sad anser att om det finns en klar formel för att bestämma den effektiva räntan kan kreditgivaren utan problem undvika att drabbas av en sanktion i form av förlust av räntan och de sammanlagda intäkterna från avtalet. Samtidigt kan felaktiga uppgifter om kostnaderna vilseleda konsumenten och innebära en konkurrensfördel gentemot produkter från andra marknadsaktörer. Således utgår Sofiyski rayonen sad från att det enligt lag kan föreskrivas mer långtgående sanktioner för felaktiga uppgifter från kreditgivaren om den effektiva räntan.
- 21 I sista hand uppkommer frågan huruvida villkor som rör betalningen av ett paket med kompletterande tjänster i förevarande mål kan få bindande verkan gentemot P. Det är därvid, å ena sidan, en fråga för den nationella rättsordningen, i vilken det högsta beloppet för kreditkostnaderna begränsas i ovannämnda artikel 19 i Zakon za potrebitelskia kredit. Å andra sidan är det emellertid även en unionsrättslig fråga, eftersom betalningen av kompletterande tjänster kan grundas på oskäliga villkor i konsumentavtal.
- 22 Vad gäller kravet i artikel 4.1 i direktiv 93/13/EEG, att oskäliga avtalsvillkor inte ska avse beskrivningen av avtalets huvudföremål, anser Sofiyski rayonen sad att det med beaktande av det faktum att paketet med kompletterande tjänster avtalats separat är osäkert huruvida det kan betraktas som huvudföremål för ett avtal som har samband med kreditavtalet eller som ett tilläggsvillkor till kreditavtalet. För detta talar kopplingen mellan båda avtalen samt det förhållandet att avgifterna för de kompletterande tjänsterna inte regleras i det avtal som ingåtts om tillhandahållandet av dem, utan i själva konsumentkreditavtalet.
- 23 Sofiyski rayonen sad är böjd att anta att om unionsbestämmelser är tillämpliga på tjänster med anknytning till avtal om tillhandahållande av kreditavtal, bör dessa tjänster inte avse det sätt på vilket krediten beviljas eller återbetalas. Enligt nämnda domstol gäller dessa bestämmelser snarare för andra tjänster som

kompletterar beviljandet av ett lån, såsom exempelvis elektroniska betalningstjänster, tillgång till informationssamhällets tjänster och liknande tjänster. Således förefaller kärandens uppfattning, att det inte är frågan om kompletterande tjänster, att vara motiverad. Vidare ska det beaktas att kreditgivare beviljar lån i syfte att regelbundet säkra en förutsebar vinst och att anstånd med och ändring av betalningarna medför en risk för kreditgivaren. Således kan beviljandet av möjligheten till en sådan finansiell avlastning vara föremål för en avgift.

- 24 Sofiyski rayonen sad anser att frågan huruvida sådana kostnader för kompletterande tjänster alltid ska anses vara baserade på oskäligen avtalsvillkor ska besvaras nekande. Detta måste emellertid innebära att konsumenten vid betalning av ytterligare avgifter för sådana tjänster nästan måste ha rätt att utnyttja dem automatiskt.